

Kanata Rasa Uqaqatigiigutingit
Kanatamiut Rasamiullu Inungit: Piqqusikkut Kasurniqarniit Tunngavigijaujullu
Katujjiqatigiingnirmut
Ipuruu 6–Ngutillugu, 2021
9–Mi Kanangnaup Sirkirngujanga Malillugu / 4-muuqtillugu Maaskaumi
Liisa Qupirrualluk, Inuit Ukiuqtaqtumiuqatigiit Katimajingit Kanatami,
Tuglia–Angajuqqaap Nunarjuamut

Sivullirmi, uqarumajunga nakurmiik, qujannamiik, aaqqitsuijit qaiqujjutitsinnut piqataunirmut ullumi uqaqatigiingnirmi – kjusiniqatsiarumalluta sukattualummit asijjiqpalliajumi Ukiuqtatumi Rasamiut Kanatamiullu katujjiqatigiivvigigiaqarniaqtangat amisuni sivulliugialinni nunami atuqtusanut, usikatannirmut, ammalu uumajunit anngutaqaqattanirmut, ikajuqturlugu ajjiqangittuq piqqusivut nunavut uqausivullu.

Atira Liisa Qupirrualluk, Puvirnitumiungutsunga, Nunakukmi Kupai tarrangani. Angajuqqaamut – Tugliuvunga–Nunarjuarmuulingajunut ICC–Kunnut Kanatami.

Ullumi uqausiqarviginiapassi ilanginnit isumagijama Ukiuqtaqtuup miksaanut qanurlu amiqqaaqatigiingnirut piqqusikkut kasuqsimanirmut sulilu tunngavigijaukkannirunasutik amisunnguuniarmata katujjiqatigiingnivut taakkunani nunalirjuatinni. Uppirusuttunga katujjiqatigiingniq iluunnaini qutsiliriini – kiinaujaliurasuarniq, avatiup qanuingitsiariaqarninga, aulatmiliq – saqqititaugunnaqtuq takunnaqtauningagut inuuqatigiit ajjiititaulutik. Sivumuagiaqaratta tukitaarutiqaqattanirmut turaaqtalimmit qanuingisiaqtumit ilusiqaqarnirmut ilavaattinnut ammalu nunalititinnut katujjiqatigiingniq piivaallititappat, kajungiqsaigutauluni uqaqatigiingniq atutiqaqtumillu namminiqaqatigarniup miksa, ajjiititsinilimmit piruqpalliatitsiniaqtugut nunalittinnit, inuuqatigiini, iqqanaijarvinni, gavamaujuni, ammalu, nalunarani, taakkunani nunaqaqqaasimajuni.

Inuuqatikka ilajaakka Inuusiliit nunaqaqsutillu ungataani 40–pusaup ukiuqtaqtuup sijjanganini Sukutkamik pingannalimaamut Kalaaliit Nuna tikitsugu. Qanitariinngittupaaluugaluaqtillugik taakkua Kanata ammalu Rasa sijja iniujuq angijualuk- Inuit tamaaniimmata nunatujumi, gavamalirijut tariup akiani atausiuqataulunilu ukiuqtaqtuq uqausikkut piqqusikkullu atuqtangitigu.

Uqausirigumaaqtakka tallimat iniujut Kanatami Rasamilu katujjiqatigiigutingit taakkua marruuk arraaguuk iluani Rasa iksivautautillugu Ukiuqtaqtumi Katimajinut piruqpalliatitsigunnarmat Kanataup Rasauullu katujjiqatigiivvigillugu turaagarigumajangat ammalu sivulirutigilugu sannginiqsamit katujjiqatigiingniqarnirmut piuniqsamillu sivuniksamit Inungnut inulimaanullu Ukiuqtaqtumi.

Qimaiviginiapatsi inuisattunit pillarittunit atuliqujalaniit aulajjagiarutiksautillugit.

1977–ngutillugu Inuit Ukiuqtaqtumiuqatigiit Katimajingit (ICC–kut) pigiaqtitaminig maannalu kiggaqtuijuq 180,000–niittunit Inungnit Alaaskami, Kanatami, Kalaaliit Nunaani, ammalu Sukutkami.

ICC–kut pijjutingit piliriarillugit pivalliatitsiniq kajungiqsaigutiqaqarnirlu sivitujumut atuagatsanit nautsituqtautsiaqullugu Ukiuqtaqtuup avatinga; ammalu, qinirlutik piqataunginnaniaqtumit

kajusijumillu piliriqataujutsamit gavamalirinirmi, kiinaujaliurasuarnirmi, ammalu inuuqatigiinuungajunit pivalliatitsinirmit ukiuqtaqtumi nunaliujuni.

Sivulliutijavut piliriattinni atausiugatigiikullugit Inuit nipiqturujininga.

Amisut pinasuaqtavut taakkutiguuna Ukiuqtaqtumi Katimajitigut qilanaarivavullu Rasamiumik Iksivautaqarniarniq. Iqqanaijaqatiqarniaqtugut ICC-kunginnit sukutkaup atangiqtumit piqatauqattaqullugit Rasaup tikiutigasuqaqtanginnit iqqanairlugit sitamat turaagarijaujut piqatautitsinirmit Ukiuqtaqtumiunit piqatautitaulutik nunaqaqqaaqsimajut; iqqanaijaarivalliallugu avatimit sapujjiniq, inuunasuarusirmit ammalu kiinaujaliurasuarniup piruqpallianinganik sanngitsigiakkannirutauniaqtugut Ukiuqtaqtumut Katimajit aturniatanganit pilirinirmi Nunarjuami Ukiuqtaqtumut piliriqatigiingnirmi. Tamakkua turaagarijaujut malittut 2018 ICC-kut Utqiavik Angiqatigiigutimik atuaqtanganit ICC-kut iqqanaijaanginni qaujijautitsijut pijunnautittinnit ammalu pijumajattinnit nunarjuami.

Uqaqtausimammat Rasakkut ullunga pigiaqattaqtugut Sukutkami, uqausiq pimsariutitsijug nunamit Sukutkamik Rasami Ukiuqtaqtumi

ICC-kut arraaguugasanni Kanatami pilirisimaliqtut – Rasakkut piqatauningat ministautini ammalu Kanatami Illurjualirinirmut Ukiuqtarningani Rasaup Nunaqaqqaaqsimajut (INRIP). Tamanna ajiqarani piliriarniq ikajuqtuqtaulluni aulataullunilu ICC-kut Kanatami, Kanatamiut Gavamanganut, ICC-Kut Sukutka Ammalu Rasamiut Gavamanganut. Ammaluttaug, 2001-mi – avatit arraagu aniguqtuni – Gavamakkungit Sukutkaup Namminiqsuqtu, Katujjiqatigiingit Nunaqaqqaaqsimajut Inuisanniqsait Sukutkami Namminiqsuqtuni Ukrag, ammalu ICC-kut Atiliuqsimajangat Titiraqsimajuq Katujjiqatigiingnirmut sanngitsiaqtaqullugit piliriqatigiingniujut pijutilinnit turaangajunik pivalliaviuningita nunaqaqqaaqsimajut.

Tamakkua atuutiliit piliriqatigiingniit piliriqatigiingniugiaqaqput piruqpalliatitsimmata amisuuniqsauliqpalliajunit katujjiqatigiittunit taakkunani Kanatami Rasamilu - tamakkutiguuna piliriqatigiitsianiqtigu nunaqaqqaaqsimajut tatitsaqarunnasiaqtut, ajiigiititsiniqarniq iqqagiutinirlu .. ICC-kut pigumaniliit piruqpalliatitauluni piliriqatigiingnirmut atuqtauvattut kajusititsisiaqtut tamakkuninga piliriqatigiingniujunit, nutaatigut piliriatigut sanngitsigiarijut Inungnit ukiuqtaqtumiugatigiinit tamakkua atunginnarunnaqtavut piusiqatigiingnivut taakkutiguuna nunalirjuanguqatittigut – piruqpalliatitsikannirluni – sannginiqarniqsaujugut katujjiluta.

Kajusitinniarlugu ICC-kut turaagangat ajiigiititsiniq inungnit aulatsigunnarninginnit aturunnaqtaminillu aturunnaqtunit, tunngavingillu Rasamiup Iksivautangata kajusititauninga, ajiigiittumit piqatautitauninga Inuit Ukiuqtaqtumi Katimajit pilirianginni turaaganga pinasuaqtautsiarialik.

Atuliqujaliaq 1: Ikajuqturlugit ICC-kut Sukutkami piqatauqullugit Rasami Iksivautanirmi atangiqtumillu ilaugutiqlarluni ICC-kunnuungajulimaani saqqititsilunilu uqaqatigiingnirmit tamaksumingatsainna isumaaluutigijaminnit.

1977-minit, ICC-kut takunnannguaqsimajangit ungataanut killiqarvitta qinirluta nunarlirjuanut tukitaarutiqaqpattunit attuinirluttunik Inuit Nunanganni-angirrara... . Iqqanaijaqatiqaqsimajugut Katujjiqatigiittunit Nunalirjuanit asinginnillu nunarjuami pijaalliqtitauqullugit timiliit inuit pijunnautingit amisullu asingit isumaalutaujut Tikiutivalliagatta Katujjiqatigiittut Nunalirjuat Nunaqaqqaaqsimajut Uqausingit akuni atuqtautillugit (2022 tikillugu 2032). Uqausiq ammalu iliqq

ukusiq atuqtavut – nalunangilaq Sukutkamiut Inungit uqalimatillugit uqausiqaqatiminnit Alaaskamiunit ilaminnit ammalu Kanatamiut Inuit uqaqatigaqtillugit Kalaaliit Nunaanimiunit Inungnit–uqausiq attuaqatigiititsijuq nunalirjuatinnit.

Atuliqujaliaq 2: Iksivautautiniqaqtillugit Rasa Ikajuqtuisimajut pigiaqtauninganik Katujjiqatigiittut Nunalirjuat Pigiarninganik Nunaqaqqaqsimajut Uqausingit Pillugit ammalu Kanata Rasalu ikajuqtuqullugit aulatsiarlugulu tamanna.

Inuit uppirusuinnaqtut ukiuqtaqtuq sailivujariaqarninganik Uqaqtausimajumiittuq 1983–mi Inuit Ukiuqtaqtumi Atuagangani. Sailiniq ulurianaqtumiinnginnirlu atuagauvuuk maligangani Ukiuqtaqtuup tunngavingita saputijauqulgit Inuit Nunaqaqqaqsimajulimaallus – attanaqunagit nunaliit ajjiqanngittuq piqqusiq sapujjauniraqtajuq Tamakkua piqqusirmuungajut ilaliutijut pijunnautinginnut Inuit angutaqarunnarlutik uumajuttinnit.

Katujjiqatigiingningat taakkua Rasakut ammalu Mialigait Nunangat, Kanata ammalu Kalaaliit nunaat nalunangilaq sannganimmik ikaatuinnaratsaugani katujjiqatigiigatauninga ammalu piliriqatauningat silannianikkut, iqalulirinikkut ammalu katimaniuqattaqtuni suurlu Nunarjuami Arvait Pillugit Katimajini, tunngavigijaujuq sapujjauninginnut pijunnautit angunasuarnirmut arvaniarnikkut ikajuqtuqtauninga. Asingit angiqatigiigutausimajut atuqtaujuq sapujjiniaarluni uumajunit aturunnaqtunit ammalu piqqusirmut pijunnautit niqiqariaqarnirmut.

Ammattaug nunamik nalunaikkusitausimajuq nunarjuami angiqatigiigut atuqtautitauttailininginnut atuagakkuungittut Iqalugasuarnirmut Qitiqpasimmiittumi Imarmi, tamanna ilitaqsinilik kinguumajauninganik uumaniaqtut aulataugiaqarninginnit, killiqaqtitaunngittut nautsituqmaniaqtut.

Inuit ilagimmauk nunarjuap – ammalu Ukiuqtaqtuq nunannguatiungut pimmaruqataujuq nunaulluni. Nunalivut apirijaugajuttut ikajuqsiqujaullutik Nunaqaqqaqsimajut Qaujimaninganit qaujisaqtuliriniq ikajuqsimajauniarmat, atuagaliriniq, tukitaarutiqaqattarnirlu ukiuqtaqtumik ungataanullu. Inuulluta qaujimanivut, ‘qaujimanig’ kamatsianirlu atagiiluni isumagijaujunit amisutigut attuaniaqtunit avatimut, uumajunut, nunararnut, inunginnullu Ukiuqtaqtuup. Nunaqaqqaqsimajut qaujimaninga inuusiummat. Taimaak aulaniaqatugut nunarjuami. Attuaniaqarvigijavut avati inuuaqtittinnullu. Tunngavinga piqqusitta uqausittalu.

Atuliqujaliaq 3: Amisunnguriarlugit piliriqatigiittut atuqtauqullugu Ukiuqtaqtumi qaujimanig killisiniarnikkut qaujisaqtulirinirmi, ammalu nunaqaqqaqsimajut qaujimaninga atuqtauqattaqullugu tukitaarutiqarasuaqtuni isumaaluutaujunik iluunnainnut.

Atausiq tunngaviugajuttuq taakkununga Kanatamut, Rasamut Inungnullu uqausiuqqaujuq atuqpattavut nunagillugulu nunatujuq Ukiuqtatumi sijjanganini, tariurmiutaugamit inungit, tatiqaqpattut imarmik sikumillu. Qaujimajugut usikataqattaqtut amisungupalliajut Ukiuqtaqtumi taimaimmat nipivut tusaqtaugialik katimaqatauqattarlutalu tukitaarutiqarasuaqtuni Ukiuqtaqtumi imait pillugit. Taimaimmat tallimat arraagut aniguqtuni inuit pigialauqsimajut pijunnautitaarasuarnirmut kaujimalitaunirmut Nunarjuami Tariurmiutanut Timiqutigijaujumut, Taakkununga IMO–kunnut, taannatuujumut timiujumut usikataqattarniq pillugu tukitaarutiqaqpattunut.

Angijuq qaujimanivut, ajjiqturnivut, atuqsimaniqarnivullu ukiuqtaqtumi isumagijagitigullu inuqutitta pimmarinnaavut tamakkua ikajuqsigutittinnut atuliqtaulutik tamakkua UNCLOS ammalu Ukiuqtaqtumi Nalunaikkutaq taakkutiguun IMO–kutigit. ICC–kut niriugutinga tunilugu taakkununga IMO–kunnut. Ukiuqtaqtuq, Inuit Qaujimaninganit - piqasiutilugittauq Inuit

piqqusirminnut isumagijangit, nalunaiqsijut pijariaqarnitinnit usikattanikkut – usikatavviuqattarniq atuqtuksanuungammat inutnut. Sulijuqsagtugut attuanigarnivut Ukiuqtaqtumi tariurmiutat avitinginnut ikajuqsiniarninganit IMO-kut atuutiqaqtumit pilirininganut, nalimuttitaulutik ullumisiutauliqtut ikajuqsiniaqtut nalunangittumik taakkuninga IMO-kunniit nunarjuamilu usikatanniuvattumik.

Atuliqujaliaq 4: Rasa ammalu Kanata ikajuqtuilutik ICC-kut tuksirautinganit qaujigiarviugunnannirmit pijunnautiqarnirmit IMO-kun.

Aahillaak, uqalimautiqaqtuqarunnangittuq Ukiuqtaqtuup miksaanut uqausiqanngilluni silaup asijjirninganit.

2020-mi, IPCC-kut Unikkaaliamininga Imaup Nunaullu Nillinarninganik Quakuinnaqtuup Miksaanut iqqaitsivuuq uvattinnit ukiuqtaqtuq nirumtsivalliammat sukattualummik asingit nunait taimatigi sukkalijumit pitinnagit nunarjuami. Tamannautillugu, amisut-saqqitimajut attuinrluttut silaup asijjirninganut ukiuq taqtumi, ammalu Ukiuqtaqtuup Nunaqaqqaasimajuni Inunginni, qaujimajautsiaqtut. Inuit nautsituqsimammata titiraqatsutillu asijjipalliajunit Ukiuqtaqtumi ungataanut 50 arraagut – killisiaqtimmariit qaujisaqattalilauqtinnagilluunniit tamakkuninga atuqtauliqtunit.

Attuinirlunninga silaup asijjirningata iluunnatsianganit inuusittinnit amisutigut takijunit titiraqtausimaliqtut arraagugasanit aniguqtuni. Qaujimajaujummarik attuanivut attuanigarnivullu nunamut, nunattinnut, takkiinnut pijjutauvuq attunirlugutaugutisimaliqtatinut amisutigu avatiup asijjirninganut ammalu pijjutinga sannginitta pijunnanittalu ilittunirmit ammalu piruqpaliatsianirmit.

Sivuniquapugut katiqattautigilaarnitinnit atuutiqaqtillugu COP 26-mi katimanirmi Galaaskumi.

Atuliqujaliaq 5: Kanata ammalu Rasa ikajuqtuilutik katujjilutik pinasuarniujuni taana COP 26 pillugu katujjiqatigiivvigilugu ilautitsiluni Inungnit inuusuttunit aturlugulu katujjiluta aaqqigiariniq qaujisasuarniarlugu silamut surrattauluarunnangittut atuqtuksalirirmit piliriaksanut.

Qujannamiik

Amisunit uqaqatigiigutitsaqtalik kisiani maanna tamakkua isumaksaqsiurutiginiaravigit isumagijakka uqaqatigiikkannirutigijaksaillu!